

I vores forfædres sko – og hvad vi kan lære af dem!

af arkæolog, Vivi Lena Andersen

Kontaktoplysninger: Tlf. 26716691, E-mail: vivila@gmail.com

Vidste du, at det er skadeligt at bære sko? Og vidste du, at vi kan bruge fortidens sko til at blive klogere på hvorfor det hænger sådan sammen? Du tænker nok slet ikke over det. At tage sko på hører til det at være menneske, ikke? Og det ville da se åndsvagt ud uden. Hvad ville de andre ikke tænke? Du vågner, står ud af sengen, tager tøj på og inden du går ud af døren sætter du dine fødder ned i de sko, du synes passer bedst til dagens gøremål. Hver dag. Skal du løbe efter bussen? Vigtigt møde? Regner det? Du overvejer hvilke sko, men har du prøvet at overveje, om du skulle have sko på overhovedet? Jeg kan afsløre, at du ville overleve dagen uden sko på dine fødder, og dine fødder vil ende med at takke dig for det.

Sko blev opfundet af vores fjerne forfædre for rundt regnet 40.000 år siden. Formentlig blev de til som værn mod ekstrem kulde, varme eller stenede overflader, giftige dyr og planter og sikrede på den måde mennesket sin mobilitet og muligheder for at indtage nye områder af verden. Men sko udviklede sig til at blive meget mere end en simpel beklædningsgenstand til beskyttelse. Sko blev et instrument til social overlevelse. Min forskning i arkæologisk fundne sko viser endda, at vores forfædre gik så meget op i deres fodtøjs udseende, at skoene udviklede sig på en sådan måde, at de blev direkte skadelige for menneskets fødder og var det stik modsatte af de beskyttende intentioner, som mennesket måske engang har haft med opfindelsen. Hvordan skete dette og hvor ved jeg det her fra?

I løbet af de sidste 15 år har jeg haft tusindvis af sko i mine hænder. Gamle sko vel at mærke. Sko der er fundet i forbindelse med arkæologiske udgravninger. Jeg kan godt lide at tro, at jeg også har haft tusinder af vores forfædres liv i mine hænder. Fordi det er det, der er så særligt ved sko og så specielt ved at finde og studere de gamle sko. De bærer de fysiske fodaftryk fra de mennesker, der var her før os og bærer sporene fra deres færden. Jeg plejer at sige, at sko er det tætteste, vi kan komme et menneske, når mennesket selv ikke er mere. Vi kommer via skoene helt tæt på et liv, der engang var.

Det var for at komme nærmere fortidens mennesker, at jeg besluttede mig for at forske og skrive en afhandling om vores forfædres sko ud fra spørgsmålet: Hvordan og hvorfor udviklede sko sig som de gjorde?

For at kunne besvare dette spørgsmål krævede det et grundigt studie af de faktiske sko. Københavns Museum har i de seneste ti år stået for en række store arkæologiske undersøgelser i forbindelse med udgravningerne til den kommende Metro Cityring og andre større anlægsarbejder i byen. Disse udgravninger fandt sted på lokaliteter i København, hvor man for flere hundrede år siden har skaffet sig af med affald – herunder aflagte sko, der bestod af læder, træ og/eller tekstil. Der var et enormt materiale at forske i, og jeg valgte at nærstudere 7.205 af de fundne hele eller dele af sko fra de nyeste udgravninger på Rådhuspladsen, Kongens Nytorv og Krøyers Plads. De stammer fra perioden 1300 til 1800 og giver os mulighed for at studere variationen af sko, hvilke sko københavnere foretrak og hvordan skoene udviklede sig fra middelalderen, gennem renæssancen og ind i den tidlige moderne tid.

Jeg benyttede mig af forskellige metoder og faggrupper i analysen af de mange sko. Jeg udførte det, man kalder for en genstandsbiografisk analyse. Det betyder faktisk bare at jeg med alle midler studerede den enkelte sko så grundigt, at jeg til sidst kunne kortlægge skoens liv – fra den blev skabt af skomageren, blev slidt på strædernes brosten, til den blev kasseret efter lang tids brug og ofte også genbrug. Men for at kunne udføre dette arbejde ordentligt havde jeg brug for tværfaglig assistance. Metoden inkluderede de mere klassiske naturvidenskabelige analyser, som ligger arkæologien nær, men også eksperimenterende samarbejder og tests med håndskomagere, fodterapeuter, kirurger og reenactors. Kombinationen af de mange og meget forskellige færdigheder og erfaringer førte til nye resultater. Da alle analyser var færdige, viste der sig klare mønstre for hvordan skoene havde udviklet sig gennem de 500 år af vores historie, og også hvilke konsekvenser netop den udvikling har haft. Jeg vil her fremhæve nogle enkelte men også de væsentligste pointer – fordi de kan have betydning for dig.

Mens skoene udviklede sig til at blive mere og mere og holdbare, og i moderne forstand også bæredygtige med hensyn til ressourceforbrug og genanvendelighed, så blev skoene samtidig også mindre og mindre bæreegnede for mennesket. Helt konkret viser det sig, at skoene udvikler sig til at blive direkte skadelige for fødderne, og fodsundheden blev væsentligt forringet i perioden fra

1300 og frem til 1800. Det er især i løbet af 1600-tallet, at det begynder at gå rigtig galt. Hvorfor? Fordi man på det tidspunkt fremstillede og købte sko, der var smalle, spidse, havde høje hæle, en tykkere og stivere sål og så var skoene tilmed ikke længere tilpasset henholdsvis venstre og højre fod, som de ellers så fint havde været det i middelalderen. Man går simpelthen bort fra løsninger, der var gode for føddernes sundhed.

Dette er historisk interessant, men det er også interessant og alment relevant for nutidens samfund. For den helt grundlæggende måde at konstruere og forme en sko på i dag blev så at sige grundlagt i 1600-tallet. På godt og ondt.

Eksempelvis betød hælens fremkomst, at en skos liv blev forlænget væsentligt og skoen blev billigere og lettere af reparere. Samtidig blev høje hæle et statussymbol. En moderigtig og bæredygtig løsning i ét! Men kombineret med at man foretrak smalle og ofte også for små sko, så resulterede disse nu alt andet end fodformede sko, at hyppigheden af fodlidelser, herunder knyster og hammertæer, steg fra 1600 og frem.

Dybest set er det holdbarhedshensyn og forherligelsen af små fødder, der forårsagede fodsundhedens tilbagegang. Det vil sige, at det er tale om kulturbetingede forhold og at nogle af de fodlidelser, vi kan spore i skoene hører til kategorien livstilssygdomme. I dag tvinger vi stadig vores fødder ned i for små sko. Fordi det hører med til vores sociale overlevelse. Vi vil passe ind også selv om det betyder, at vores sko ikke altid passer til vores fødder. Prisen er høj. Vi betaler med vores fodsundhed.

Når vi studerer gamle sko, opnår vi en bedre forståelse af fortidens normer. Men vi bliver også klogere på os selv og vores egen tid. At studere sko fra fortiden kan, hvis vi vil, være med til at påvirke hvordan morgendagens sko bliver designet, fremstillet og brugt.

Hvilke sko skal du have på i morgen? Skal du overhovedet have sko på?